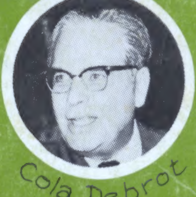

Pierre Lauffer

Oda Blinder

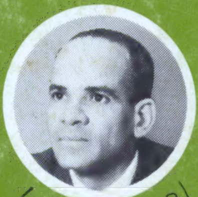

Cola Debrot

kennismaking met de antilliaanse poëzie

Ornelio Martina

Elis Juliana

Alette Beaujon

Luis H. Daal

Charles Corsen

Hubert Booi

Tip Marugg

Mila Palm

Nydia Ecury

Gekozen en ingeleid door dr. J. Ph. de Palm

Deze uitgave wordt de hoogste klassen van de scholen voor voortgezet onderwijs in Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen aangeboden door de Nederlandse Stichting voor Culturele Samenwerking met Suriname en de Nederlandse Antillen (Sticusa) in het jubileumjaar 1973.

18 5

kennismaking

met de antilliaanse en de surinaamse poëzie

Gekozen en ingeleid door dr. J. Ph. de Palm en mr. H. Pos

INHOUD

TEN GELEIDE

Het plan om een kleine bloemlezing Antilliaanse en Surinaamse poëzie te verspreiden op alle scholen voor voortgezet onderwijs in de drie landen van het koninkrijk, kwam voort uit het bestuur van de 25-jarige Sticusa. Op 26 februari 1948 werd immers in het Trippenhuis te Amsterdam de acte van oprichting gepasseerd van de Stichting voor Culturele Samenwerking tussen Nederland, Indonesië, Suriname en de Nederlandse Antillen, afgekort Sticusa. En uit deze stichting ontstond zeven jaar later de Nederlandse Stichting voor Culturele Samenwerking met Suriname en de Nederlandse Antillen, eveneens afgekort Sticusa.

De Surinaamse poëzie wordt evenals de Antilliaanse maar voor een deel in het Nederlands geschreven, en is helaas goeddeels onbekend in Nederland. Deze bloemlezing, waarin verzen van twaalf Antilliaanse en twaalf Surinaamse dichters zijn opgenomen, met de Nederlandse vertaling naast de oorspronkelijke teksten, beoogt meer bekendheid aan het werk van die dichters te geven. Het bereiken van dat doel lijkt de Sticusa passende luister bij haar bescheiden jubileum bij te zetten. De samenstellers van de bloemlezing, dr. J. Ph. de Palm en mr. H. Pos, de eerste afkomstig uit de Nederlandse Antillen, de tweede uit Suriname en beiden met eigen verdiensten op het terrein der letterkunde, hebben eveneens voor een zakelijke inleidende toelichting gezorgd. Daarin komt vanzelfsprekend het taalprobleem der betreffende landen van het koninkrijk aan de orde, waarin de problematiek van Suriname en de Antillen, hoe verschillend ook, zo sterk tot uitdrukking komt. Ook de betekenis van de hier opgenomen dichters en van hun werk wordt toegelicht, zodat de verzen tegen de achtergrond van hun makers voor de lezer de weerspiegeling tonen van hun strijd, hun verbittering en hun verlangen.

De bloemlezing schiet natuurlijk tekort als overzicht van de poëzie die in de Nederlandse Antillen en Suriname geschreven wordt. De rijkdom en de verscheidenheid ervan gaan verloren. Maar dat is bij alle bloemlezingen het geval. Er wordt ook geen recht gedaan aan de dichters zelf, die slechts door één vers vertegenwoordigd zijn. De samenstellers hebben evenwel geprobeerd zoveel mogelijk voor het dichterschap dezer auteurs karakteristieke verzen te kiezen en van het geheel een zo getrouw mogelijke verkleining van het beeld der Antilliaanse, respectievelijk Surinaamse dichtkunst te geven. Het zijn schrijvers zonder uitgevers, die niet of nauwelijks voorkomen in deze landen. Zij worden bovendien gehandicapt als zij schrijven in het Sranan, Hindi of Papiamentu, talen die door hoogstens enkele honderdduizenden worden verstaan. De jeugd van die talen, die in de zeventiende eeuw zijn ontstaan, is er ook nog oorzaak van dat deze gebieden geen eeuwenoude poëzietraditie kennen, zoals Nederland.

Maar deze schrijvers hebben wel lezers! In Suriname en de Nederlandse Antillen wordt hun werk, vrijwel altijd in eigen beheer uitgegeven, gekocht en gelezen in oplagen die soms groter zijn dan die van de dichtbundels in Nederland.
Deze poëzie mag dan geen verleden hebben en moeten aansluiten op de culturen van andere, westerse landen, zij heeft de toekomst. Dat is meer dan voldoende om te

schrijven. Dat is voldoende ook voor de bewoners van de drie landen van het koninkrijk om zich, nu eindelijk, méér bezig te houden met deze poëzie. De bloemlezing is ermee gerechtvaardigd en verantwoord, want ook zij moet slechts een begin zijn.

Max Nord
Afdeling Letteren Sticusa

De Antilliaanse dichters *Henry Habibe*, *Frank Martinus* en *Federico Oduber* en de Surinamers *Jozef Slagveer* en *Bea Vianen* hebben tot onze spijt geen toestemming gegeven voor publicatie van het door de samensteller van hen gekozen werk.

DE SAMENSTELLERS

Julius Philip de Palm, geboren 25 januari 1922 te Willemstad, Curaçao, is als onderwijzer werkzaam geweest op Curaçao en Aruba voordat hij in Den Haag het diploma Nederlands M.O. A behaalde. Hij deed daarna zijn doctoraal Nederlandse Letteren in Leiden en promoveerde op een proefschrift getiteld 'Het Nederlands op de Curaçaose school'. Hij heeft enkele korte verhalen in het Nederlands en in het Papiamentu geschreven, maar is vooral bekend geworden door een Papiamentse bewerking van Shakespeare's 'A Midsummernightsdream' onder de titel 'Ilushón di Anochi', die onder regie van Henk van Ulsen op 20 januari 1968 op Curaçao in première ging.

Hugo Pos, geboren 28 november 1913 in Paramaribo, Suriname, was leerling van de Hendrikschool en studeerde rechten in Leiden. Hij was redacteur van het studentenweekblad de 'Virtus' en schreef studentenpoëzie te vinden in 'Leidse Lier'. Vluchtte in november 1940 uit Nederland, diende in Engeland, bij de Koopvaardij, in Suriname, Indonesië en Japan. Keerde in 1950 naar Suriname terug, waar hij als rechter en procureur-generaal werkzaam was. Was redacteur van 'Vox Guyanae', voorzitter van het Toneelgenootschap 'Thalia' en schreef twee toneelstukken, 'Meester Julius' en 'Viva la Vida', het laatste, dat hij zelf regisseerde, onder het pseudoniem Alfred Albin. Won een prijs met het hoorspel 'Black and White'.

DICHTEN IN DE NEDERLANDSE ANTILLEN

Vóór de Noordkust van Zuid-Amerika liggen in de Caraïbische Zee zes eilanden, die 'Nederlandse Antillen' worden genoemd: het zijn de Bovenwindse eilanden St. Maarten, Saba en St. Eustatius en de Benedenwindse eilanden Aruba, Bonaire en Curaçao.
In het kader van dit boekje worden de Engels sprekende 'Bovenwinden' verder buiten beschouwing gelaten, omdat er van deze eilanden nagenoeg geen literaire publicaties zijn.
Het meest kenmerkende van de letterkunde op de A.B.C.-eilanden is het feit, dat zij veeltalig is: schrijvers en dichters bedienen zich van het Spaans, van het Nederlands en van het Papiamentu (spreek uit: Papjamíntoe). Toch zou men moeilijk kunnen spreken van een Spaanse, een Nederlandse en een Papiamentse school, omdat het meer dan eens voorkomt, dat een en dezelfde schrijver of dichter in twee talen publiceert.
Het Papiamentu is de moedertaal van Aruba, Bonaire en Curaçao. Simplistisch zou men kunnen zeggen, dat het een Creoolse taal is met een Iberisch karakter, Nederlandse invloed en Afrikaanse trekken.
In tegenstelling tot de meeste mengtalen is het Papiamentu erin geslaagd reeds aan het eind van de 19e eeuw sociale en raciale barrières te doorbreken en de *algemene* moedertaal te worden. Toch heeft het nog jaren geduurd voordat deze taal zich kon ontdoen van het odium van onvolkomendheid en minderwaardigheid dat er op rustte.
Het Papiamentu werd uitsluitend beschouwd als medium voor een mondelinge uiting van alledaagse dingen al waren er al in 1825 publicaties in deze taal. De kentering is feitelijk gekomen door de politieke bewustwording. De autonomiegedachte stimuleerde het nationale gevoel met als gevolg een bloeiperiode van het Papiamentu: de gloedvolle redevoeringen, die op talloze politieke vergaderingen werden afgestoken, moesten in pamfletten samengevat worden!
Thans wordt het Papiamentu gebruikt in de volksvertegenwoordiging, in kranten en tijdschriften, in toneelstukken, in literaire proza, in poëzie en in wetenschappelijke verhandelingen. Het is daarom te betreuren, dat de regering van de Nederlandse Antillen (nog) niet inziet dat het van primair belang is een spelling vast te stellen voor een 'spreektaal' die zich tot 'schrijftaal' heeft ontwikkeld. Vandaar dat journalisten, literatoren en dichters, die zich van het Papiamentu bedienen, geen uniforme spelling hanteren, zoals de aandachtige lezer zal opmerken in de Papiamentse gedichten die, om een uitdrukking van Greshoff te gebruiken, in dit poëtisch stalenboek zijn opgenomen.
Het is duidelijk, dat de eerste *literaire* publicaties aan het eind van de 19e eeuw niet in het Papiamentu zijn verschenen. Ook niet in het Nederlands, dat in die tijd alleen werd gesproken door ambtenaren en plantagehouders. Deze lieden voelden zich bepaald niet geroepen de muze gewillig te zijn. Daarentegen waren er op het eiland Curaçao altijd wel Zuidamerikaanse bannelingen, die om de tijd te korten onderwijs gaven in de Spaanse taal.
Als men bekend is met de romantische inslag van Zuid-Amerikanen en hun voorliefde voor lyrische poëzie en voordrachtskunst, zal men begrijpen, dat zij met genoegen de Curaçaoenaars de weg gewezen hebben naar de poëtische paden. Zij hebben aan dichters als Adolfo Wolfschoon en Joseph Sickman Corsen de inspiratie gegeven om in het Spaans te dichten. Deze laatste heeft in zijn Spaanse bundel 'Poesías' (uitgegeven in 1914

bij Kloosterman, Nijmegen) enkele Papiamentse gedichten opgenomen, waarvan vooral de eerste strofe van 'Atardi' (Schemer) onsterfelijk is geworden:

Ta pakiko mi no sa
Ma esta tristu mi ta bira
Tur atardi ku mi mira
Solo baha den lamán

Debrot, die Corsen een 'lucide melancholicus' heeft genoemd, heeft deze strofe als volgt vertaald:

Het wordt mij droef te moede
al weet ik niet waarom.
Ik zie de zon verbloeden
diep aan de horizon.

De schrijver-dichter *Colá Debrot*, in 1902 op Bonaire geboren, heeft reeds in 1934 bekendheid in Nederland gekregen met zijn novelle 'Mijn zuster de negerin'. Naast de evocatie van Curaçao houdt hem vooral bezig de strijd tussen de heidense en diep-christelijke opvattingen over het leven. In het gedicht, dat is opgenomen, 'Begrafenis in Toledo', hanteert Debrot ook de bij vele van onze literatoren geliefde mystificatie: het gedicht zou hij ontlenen aan een zekere Francisco de Alba y las Cuebas, die in de hoogtijd van de barok te Toledo leefde.
Is het toeval, dat deze heer Alba (= dageraad) en Cuevas (= spelonken) heet?
Oda Blinder (pseudoniem van Yolanda Corsen, kleindochter van de eerder genoemde J. S. Corsen) heeft gedebuteerd in het literaire tijdschrift 'De Stoep', dat in 1940 door Luc Torunier (de arts Ch. J. Engels) werd opgericht om de Nederlandse letterkundigen in ballingschap in de gelegenheid te stellen zich te uiten. Verschillende Nederlandse schrijvers zoals Adriaan van der Veen, Leo Vroman en Jan van Nijlen hebben hiervan dankbaar gebruik gemaakt. Tot veler verrassing ontpopten een paar Antiliaanse landgenoten zich als dichter: Tip Marugg, Charles Corsen e.a. Niemand zou hebben kunnen vermoeden, dat achter de charmante Yolanda Corsen, die als bankemployé zo velen zo goed heeft geholpen de dichteres Oda Blinder schuil ging, die op zulk een indringende wijze weeklaagt over een niet beantwoorde liefde.
Pierre Lauffer is ongetwijfeld de belangrijkste Curaçaose dichter en prozaschrijver. Hoewel hij ook in het Nederlands heeft gepubliceerd, is hij toch bij uitstek de dichter, die het ritme en de muzikaliteit van het Papiamentu op onnavolgbare wijze gestalte geeft. Zonder overdrijving kan gezegd worden, dat hij baanbrekend werk heeft verricht toen hij in 1940 zijn eerste gedichtenbundel 'Patria' het licht deed zien.
Zijn landgenoot, *Ornelio Martina*, is vooral bekend geworden door zijn gevoelige korte verhalen.
Uit zijn gedichten spreekt duidelijk een sociale preocupatie.
De populairste Curaçaose dichter is *Elis Juliana* omdat hij de kunst verstaat zijn gedichten, die eenvoudiger van structuur zijn dan die van Lauffer, op onnavolgbare wijze voor te dragen. Zijn sterkste kant is het epische gedicht, al kan hij soms bijna sentimenteel zijn.

Alette Beaujon heeft gedichten gepubliceerd in het Papiamentu, het Engels en het Nederlands. Zij houdt zich dus niet bij één taal. Zij is evenmin gebonden aan bepaalde thema's.
In haar poëzie tracht zij vaak door te dringen tot het wezen van de mensen, die haar omringen.
Het gedicht 'Slagbaai' is opgenomen om de weemoed, die zo kenmerkend is voor Antilliaanse literatoren.
Luis H. Daal, die zowel in het Spaans, in het Nederlands en in het Papiamentu gedichten heeft gepubliceerd, wordt wel eens de mysticus onder de Curaçaose dichters genoemd. Hij kan het best vertegenwoordigd worden door zijn 'Gebed voor alle dag'.
Een broer van de reeds genoemde Oda Blinder, *Charles Corsen*, is één van de belangrijkste dichters uit 'De Stoep', het tijdschrift waarin hij veel van zijn – vaak ondoorgrondelijke – surrealistische poëzie heeft gepubliceerd.
Hubert Booi, landgenoot van Colá Debrot, is een talentvol kunstenaar, die vooral bekend werd door een religieus toneelstuk in het Papiamentu: Golgothá. Het gedicht 'Si mi por...' (Als ik zou kunnen...) is overgenomen uit een in 1969 gepubliceerde collectie van proza en poëzie, genaamd 'Muchila' (knapzak). Booi tracht ook bij de jeugd de liefde voor het Papiamentu aan te kweken, een streven, dat in het op het Nederlands gerichte onderwijs alleszins loffelijk is. Het is jammer, dat door de vertaling het melodieuze van het gedicht niet tot zijn recht kan komen.
Tip Marugg is in Nederland bekend geworden door zijn proza in 'Weekend Pelgrimage'. De titel van zijn tweede novelle 'In de straten van Tepalka' heeft hij ontleend aan het gedicht, dat reeds in de veertiger jaren in 'De Stoep' is gepubliceerd.
De dichteressen *Nydia Ecury* en *Mila Palm* hebben tezamen met *Sonia Garmers* een bundel gedichten uitgegeven onder de titel 'Tres rosea' (Drie ademtochten).
Dat de derde ademtocht, die van Sonia Garmers, moest wijken door de beperking die is opgelegd, impliceert zeker niet dat zij de mindere is. Zij is zelfs meer bekend dan haar kunstzusters door het feit, dat zij in 1960 het Antilliaanse kind aan zich heeft verplicht door een bundel van 35 korte verhalen 'Un macutu jen di cuenta' (Een korf vol vertellingen).

JULES DE PALM

BEGRAFENIS IN TOLEDO

Wanneer mijn doodsklok luidt, mijn doodkist glijdt
traag naar het dorre kerkhof van Toledo,
gevolgd door negen in het zwart gekleden,
weten de stervelingen gauw bescheid.

Vijand en vriend, die mijn persoon ontleden,
staan naast mijn moeder, die alleen maar schreit,
terwijl de doodsklok luidt, de doodkist glijdt
voort naar het smoorheet kerkhof van Toledo.

Levend of dood, ik ken geen onderscheid,
ik heb steeds om de gloed der ziel gebeden,
ik, die nog heden Christus' naam belijd,
al drijft het negental, zoemend hun credo,
mijn doodkist naar het kerkhof van Toledo.

COLÁ DEBROT

AAN EEN DIERBARE

als deze nacht
mij doden zal
als al dit weten
mij zal bedekken,
vind ik je terug
in het niet-zijn
van mijn bestaan.

geschonken heb ik
mijn stille hoop
door vrees geboren,
laat me, liefste,
als het kan,
je wrede passie
toebehoren.

met geronnen moed
heb ik gevochten,
gezocht een
doelwit voor mijn
stollend bloed;
ik nam in trotse
wanhoop mee
een handvol leegten
als trophee

dwazen hebben zich
verbrokkeld
in het lamplicht
van mijn zwijgen;
waar mijn woede
zich zal verlossen
gaat door verborgen
troost
mijn liefde onder.

ODA BLINDER

MI TA KANSÁ

Ora boso kaba benta tera
riba mi i tapa mi buraku,
no keda para spera
ningun diskurso o ko'i makaku
di kwalke komediante
ku ke hasi su mes interesante.
Bai. Bai lew, lagami so.
Mi ta kansá,
lagami sosegá.

Mi n' ke pa boso planta
palu di tamarein na mi kabes
pa 'nami sombra. Páranan lo kanta
den su ramanan pa boso mes.
No buta na mi túmba ningun flor,
mi no por gosa mas nan dushi oló.
Bai. Bai lew, lagami so.
Mi ta kansá,
lagami sosegá.

Ku mi mundu a hunga basta
te ku di mi el a bira fastioso.
Pesei mi n'ke pa boso para trasta
na mi túmba ku lagrimanan mentiroso.
Awor marinero a bolbe di lamán,
p'e no barka mas mañan.
Bai. Bai lew, lagami so.
Mi ta kansá,
lagami sosegá.

PIERRE LAUFFER

IK BEN MOE

Als jullie dan eindelijk aarde
op mij hebben gegooid
en de kuil is dicht,
blijf dan niet staan wachten
op een toespraak of aanstellerig gedoe
van de een of andere komediant
die zo nodig interessant
moet doen.
Ga weg. Ga ver weg. Laat me alleen.
Ik ben moe,
laat me rusten.

Ik wil niet dat jullie aan mijn hoofdeinde
een tamarinde-boom planten
om mij schaduw te geven. De vogels
zullen in zijn takken toch alleen maar
voor jullie zingen.
Op mijn graf wil ik geen enkele bloem:
ik kan van haar zoete geur
niet meer genieten.
Ga weg. Ga ver weg. Laat me alleen.
Ik ben moe,
laat me rusten.

De wereld heeft met mij
al zo lang gesold,
dat-ie mij meer dan zat is.
Daarom wil ik niet dat jullie
met geveinsde tranen
aan mijn graf staan.
Nu is de zeeman teruggekeerd van zee
om morgen niet meer uit te varen.
Ga weg. Ga ver weg. Laat me alleen.
Ik ben moe,
laat me rusten.

Vertaling: JULES DE PALM

POESIA

Bòltu, bòltu pensamentu,
buska fórma
pa mi sintimentu.

Hunta realidat i fantasia,
pa mi pari
un poesia.

Primi e herida 'ki lihé,
saka sushi i sanger afó,
p'e por stòp di hasimi dwe.

Mi no ke pordon
ni hustisia ni alegria,
numa aliviá mi kurason.

Bòltu, bòltu pensamentu,
buska fórma
pa mi sintimentu.

Ornelio Martina

GEDICHT

Wervel, gedachten, wervel
zoek een vorm
voor mijn gevoelens.

Voeg samen werkelijkheid en fantasie
opdat ik het leven schenk
aan een gedicht.

Druk snel deze wonde uit.
Verwijder vuil en bloed
om mijn pijn te stillen.

Vergeving wil ik niet
ook geen gerechtigheid of vreugde
verlicht alleen mijn hart.

Wervel, gedachten, wervel
zoek een vorm
voor mijn gevoelens.

Vertaling: Jules de Palm

SU MAHESTAD PLACA

Mi por lag'e gusta placa?
Mi por laga di adoré?
Despues di Dios, aki na mundu
kiko tin más balor cu né?

Si bo tin placa bo ta pasa
tur caminda, con cu ta.
Maske kiko cu bo haci
bo ta keda respeta

Bo por ta brutu, sin manera;
semper bo ta dispensá.
Tin hende clá pa defende bo;
Ai ta nervios'e pober ta.

Bo por papia pantomina
ó opina bestialidad
Rason ta sali di tur banda
pa conserva bo amistad.

Si bo cabes só ganja morde,
bo ta hanja bo rondoná.
Siete dokter na bo cama
pa suplica bo: 'Sosega'.

Siete verpleegster carinjoso
pa puntra bo cada bes
cu stem suave y caluroso:
Ainda tin dolo'i cabes?

Den sociedad ó riba plasa,
bo nomber ta mencioná
cu tristesa di un amigu
cu ta masha preocupa.

Noticia frescu den diario:
Nos amigu tan stimá
a pas 'un basta bon anochi;
cu pronto lo e mehorá.

Mi por lag'e gusta placa?
mi por laga di adoré?
Despues di Dios, aki na mundu
kiko tin más poder cu né?

ELIS JULIANA

ZIJNE MAJESTEIT HET GELD

Van geld moet ik wel houden!
Ik moet het wel aanbidden!
Wat heeft immers hier op aarde
na God, meer waarde?

Als je geld hebt, ben je overal
gezien, hoe je ook bent.
Het geeft niet wat je doet,
men blijft je respecteren.

Je kunt lomp zijn, onbehouwen,
het wordt immer goedgepraat.
Men neemt het altijd voor je op:
'ach, de ziel is wat nerveus'!

De grootste onzin kun je praten
of stommiteiten zelfs verkopen;
om maar de vriendschap te behouden
krijg je altijd weer gelijk.

Heb je maar een schijn van hoofdpijn
direct wordt je omsingeld.
Zeven doktoren om je bed
die smeken: 'blijf toch rusten'.

Zeven lieve zusters
om je telkens weer te vragen
met stemmen, zacht en warm:
'nog altijd last van hoofdpijn?'

Op de soos of in de stad
wordt je naam genoemd
in droefheid, als door een vriend
die zich zorgen om je maakt.

In de krant het laatste nieuws:
'Onze teerbeminde vriend
heeft de nacht vrij goed doorstaan.
Wij wensen hem een vlug herstel.'

Van geld moet ik wel houden!
Ik moet het wel aanbidden!
Wat heeft immers hier op aarde
na God, meer waarde?

Vertaling: JULES DE PALM

SLAGBAAI

Stil te zitten in de schemering
voor het huis te staren
wanneer de hemel plots
heel laag zijn kleuren offert
aan de nacht.

Snelle Spaanse waaiers in de lucht
een dansend begin
wordt langzaam donker in de verte
en komt vreedzaam naar ons toe
in de omtrek sterft het weg

de gladde streken van de zee
slepen nog kleine stenen mee
alle beweging is moeizaam
en bloeit niet meer.

Ik kom hier elke dag
de avond zoeken
en de dag want beide
heb ik op dit strand
voor het eerst gevonden
heel lang geleden...

Alette Beaujon

ORASHÓN DI TUR DIA

Tata dushi, den bo shelu,
hasi pa e pan ku mi ta kome
nunka tá esún ku falta
riba mesa di un amigu
ni ranká fo'i boka seku
di un ju di mama ultrahá.

Mira pa mi alegría
nunka jega 'i tá e biña
ku lo tin di burachá
ni mi mes ni mi amígunan;

mira tambe pa den alma
te aínda limpi di bo ju,
nunka n'forma nan bibá
ni venenu di un odio,
ni binágr di envidia
ni sentebibu di renkor.....

Luis H. Daal

GEBED VOOR ALLE DAG

Lieve vader in de hemel,
zorg dat het brood, dat ik eet,
nooit dat zal zijn, dat ontbreekt
op de tafel van een vriend,
noch is onttrokken aan de dorre mond
van het kind van een verachte moeder.

Maak dat mijn vreugde
nooit de wijn zal worden
die mij of mijn vrienden
zal benevelen;

Zie ook toe
dat in de nog reine ziel van uw zoon
zich nimmer zullen nestelen
het gif van de haat,
de azijn van de afgunst,
de aloë van de wrok.

Vertaling: Jules de Palm

MORGEN

Morgen
zal je weer bij me zijn,
morgen
als de papaya ritselig zingt,
morgen,
als paarse hanen de zon toekraaien,
morgen,
als ik er niet meer ben?
Morgen!
wat al niet ligt er in één
woord verscholen,
wat nauwe straten, waarin
wij moeten dolen,
wat een jammeren
van te voren!
Morgen!
Morgen zal je weer bij me zijn,
morgen, als ik er niet meer ben?

CHARLES CORSEN

SI MI POR

Si mi por a alkansá,
penetrá
ku palabranan fekundo
den bo alma
pèrturbá
i sin sosiegu,
lo mi a roza
un kaminda
mas ainda
den bo kurason,
pa por planta
e simia
ku un dia
lo por krese
i bin trese
fe pa bida
ku tur hende
aki na mundu
tin mester pa biba bon,
pa nos bida tin rason.

HUBERT BOOI

ALS IK ZOU KUNNEN

Als ik zou kunnen bereiken
dat ik met milde woorden
tot je verstoorde ziel doordrong,
dan zou ik mij toch nog rusteloos
een weg banen
naar je hart
om het zaad te planten
dat eens
zou kunnen ontkiemen
om uiteindelijk te brengen
geloof aan het bestaan
dat ieder mens om goed te leven
hier op aarde nodig heeft
om een zinvol leven te leiden.

Vertaling: JULES DE PALM

IN DE STRATEN VAN TEPALKA

De lichtgroene maan
blinkt
op dit verplichte zwijgen;
geen zucht verbreekt de aureool
die ik om uw lichaam vlocht.
Witte vlokken
zwemmen in mijn ziel
naar het schuim in de lach der sterren
en voegen zich bij de begeerten
die elke dag weer sterven.
Schaduwen schuiven.
Een lichtstraal
brandt tot op mijn huid.
In de straten van Tepalka
braken vrouwen dobbelstenen.

Tip Marugg

DESEO

Ay,
mi tin
gan't drumi
sosegá
peg'un
soño duru,
lubida...
sin bolbe
lamta sofoká
ni mi alma
ni mi kurpa
ni n'e mund'aki
ni ná ningun
otro.

Drumi
drumi so...
Drumi
lubida...
Drumi disolvé
bira nada
disparsé
Drumi
bira nada
nada...
nada...

NYDIA ECURY

VERLANGEN

Ja, slapen wil ik,
rusten
mijzelf verliezen
vergeten....
zonder te ontwaken
dodelijk vermoeid weer
naar lichaam en
naar ziel
in deze wereld
of in welke andere dan ook.

Slapen
Alleen maar slapen
Vergeten
Slapend
opgenomen worden
in het niet
Slapend
wegzinken in het niet
het niet....
het niet....

Vertaling: JULES DE PALM

PRISONERO

Kon mi por
splika hende
di kon mi wowonan
ta pari awa
pió ku konenchi
ta pari yu?

Kon mi por
splika hende
ku mi padén
ta rebeldiá
pió ku ora
boz ta grita
den mal tem?

Mi n' por
hunga skonde
ku mi bida

Mi ke ta
mi mes

Mi ke sintimi
sin kadena
y sin frena

Pa mi wowo
keda
sin pari awa

Pa mi kalma
mi paden

Pa porfin
mi biba
sin skonde
nada!

MILA PALM

GEVANGENE

Hoe kan ik iemand
verklaren
waarom mijn ogen
vaker tranen storten
dan konijnen
jongen werpen?

Hoe kan ik iemand
verklaren
dat mijn innerlijk
schreeuwt om rebellie
luider dan
de donder
bij onweer buldert?

Ik kan mij voor het leven
niet verbergen

Ik wil
mezelf zijn

Ik wil me voelen
zonder ketenen
en zonder teugels

Opdat mijn ogen geen
tranen meer storten

Opdat ik van binnen
tot rust kom

Opdat ik
eindelijk kan leven
zonder iets te verbergen!

Vertaling: JULES DE PALM

Terwijl in Suriname het aanpassingsproces aan de Nederlandse taal en cultuur al meer dan honderd jaar aan de gang is, blijken plotseling een eigen denkwereld en uitdrukkingsvermogen te bestaan, die er natuurlijk altijd al zijn geweest, maar die nu eerst een eigen gezicht, prestige en erkenning schijnen te verkrijgen.
In de koloniale periode had de Surinamer, die door kleur, geboorte of capaciteit geschikt werd bevonden om de maatschappelijke ladder te bestijgen, het veel te druk met zich aan te passen dan dat hij zich zou buigen over eigen identiteit. De grote Creoolse massa, die het minderwaardig geachte 'Sranan Tongo' bleef spreken en de aanpassing maar gedeeltelijk waar had kunnen maken, werd daardoor de hoedster van de mondeling overgeleverde volksliteratuur... maar nou ja, wie bekommerde zich eigenlijk om de cultuur van de massa? Die had te maken met slavernij, afgoderij en duistere praktijken uit Afrika en daar wilde de op vooruitgang mikkende christelijke overheid en de zich aan haar conformerende plaatselijke elite zo snel mogelijk vanaf. Daar kwamen nog bij de immigranten, eerst uit Brits-Indië, later uit Java, arme donders, die hard moesten werken op de plantages onder een poenale sanctie, aanhangers van complexe, uit een andere belevingswereld stammende godsdiensten, vaak met hun taal en eeuwenoud cultuurpatroon het enige dat zij bezaten.
Zij leerde met meer of minder succes het Nederlands, de officiële taal, op de scholen en gebruikten in toenemende mate het Surinaams als lingua franca. Maar zij bleven praten en bidden, denken en dromen in hun eigen taal. Voor allen gold evenwel hetzelfde: de beheersing van het Nederlands opende de weg naar ontwikkeling, studie, geld en aanzien.
Vóór de tweede wereldoorlog werd er meestal over Suriname geschreven, als gold het een rampzalig historisch gegeven, dat men op veilige afstand hoofdschuddend kon bestuderen. De Surinaamse mens, de Surinaamse psyche, kwamen er niet aan te pas. Eerst *Albert Helman* (pseudoniem van dr. L. A. M. Lichtveld), zal als eenling het patroon van schrijven over Suriname en niet vanuit Suriname doorbreken, maar ook hij richt zich in zijn in 1926 verschenen 'Zuid-Zuid-West' niet in de eerste plaats tot zijn landgenoten, maar tot een publiek in Nederland: 'Sinds eeuwen zijt gij dieven, men zegt: geoorloofd, maar weest dan minstens liefdevolle dieven en geen schurken'.
Als de oorlog voorbij is begint voetje voor voetje het tijdperk van de dekolonisatie. Een eenvoudige zestigjarige onderwijzer, *Papa Koenders*, zal in een goedkoop, onaanzienlijk blaadje 'Foetoeboi' (loopjongen), dat hij tien jaar lang redigeert en volschrijft, de strijd aanbinden om erkenning van de verguisde creolentaal, het Sranan Tongo, het Surinaams.
Bij een terugblik tegen het eind van zijn leven somt hij het nog eenmaal op: 'Ik ben in Foetoeboi altijd weer te velde getrokken tegen een verderfelijk onderwijssysteem van Europese superioriteit tegenover Neger-inferioriteit, dat de mensen er toe brengt elk geloof in zichzelf, dat is hun zelfrespect over boord gooien'. Het begrip zelfrespect is de sleutel tot Koenders' taalstrijd. Zelf geen dichter van betekenis wordt hij de geestelijke vader van *Trefossa* (Henny de Ziel), de formidabele, verleden en heden aaneenrijgende *Johanna Schouten–Elsenhout* en de taalscheppende *Edgar Cairo*.
In 1957 verschijnt de dichtbundel 'Trotji' van Trefossa. Hij confronteert ons met de

scheppingsdaad, het creatief moment, de geboorte van alle poezië. Het oordeel dat abstracte begrippen in een povere creolentaal niet zouden kunnen worden verklankt, blijkt een vooroordeel – een van de vele – te zijn geweest. Daarnaast wordt er in het Nederlands geschreven. Het verschil met vroeger is dat het niet meer een verheven nabootsing is van wat er 50 of 80 jaar geleden op literair gebied in Nederland gebeurde, maar dat er vanuit een zich ontplooiend zelfbewustzijn wordt geschreven.
In een meervoudige maatschappij, waar de verschillende raciale groepen hun plaats onder de zon moeten veroveren of verdedigen, is het proces van samenleven en natievorming vanzelfsprekend een uiterst boeiend, maar ook geladen onderwerp. De spanningen, die er ongetwijfeld zijn, vinden hun overbrugging in *Shrinivasi*, (M. H. Lutchman) de dichter van de verzoening.
De revolutionaire dichter *Michaël Slory* (Asjantenoe Sangodare) wil door de magische kracht van zijn lied de broederschap van alle verdrukten oproepen: ik zal zingen om de zon te laten opkomen. Het rhytme van de volksmuziek, de kawina, klinkt door in zijn gepassioneerde gedichten. *Bea Vianen* en *Leo Ferrier* schrijven hun romans over deze maatschappij ieder met een eigen visie. Voor Ferrier bestaat de eenheid er al, een soort mystieke eenheid der tegendelen 'Âtman'. Bea Vianen verkondigt een andere waarheid. 'Strafhok' heet veelzeggend een van haar romans. Het is het strafhok van enge denk- en leefregels, waarbinnen ieder lid van een raciale groep, soms tegen wil en dank, blijft gevangen.
Geëngageerdheid is volop aanwezig in het werk van de jonge dichters (*Corly Verlooghen*, pseudoniem van Rudy Bedacht). Er is bij sommige de uitgesproken afwijzing van de Westerse cultuur (*Kwame Dandilo*, pseudoniem van Pieter Polanen). Er is de meer persoonlijk gerichte uitdaging tot eigen inzet om zelf in eigen land aan de vernieuwing mee te werken. (*Thea Doelwijt*, *Jozef Slagveer*, *Rudi Kross*). Algemeen is het streven naar herwaardering van het verleden, dat tot voor kort uitsluitend door de bril van de vroegere meesters werd bekeken. Wie afbreuk had gedaan aan hún materiële belangen, werd in de geschiedenis als verwerpelijk geboekstaafd. De slaaf had geen toekomst, zijn nakomelingschap geen verleden. Nu wordt de geschiedenis met haar vrijheidshelden, zoals Boni, een groot aanvoerder van de weggelopen slaven, voor de dichters een bron van inspiratie, kracht en trots. Van een totale inzet getuigt het werk van *Dobru* (Robin Ravales), die de geestelijke bevrijding aan de strijd om de vrijheid vooraf wil laten gaan. In vele opzichten sluit hij aan bij *Anton de Kom*, wiens aanklacht 'Wij slaven van Suriname' in 1933 uitkwam en die de solidariteit van de arbeidende klasse voorop stelde. Beheerst, vol stille trots, is het werk van de al oudere *Eugène Rellum*. Ver van alle protest schreef buiten Suriname *Bernardo Ashetu*, scheepsmarconist, zijn gedichten. Zijn uiterst sensitieve poëzie kwam in de 'Antilliaanse Cahiers' uit: 'Yanacuna'. Verscholen in tropische kleuren en klanken en aan de wiskunde verwante bloemen vindt ge de mateloze weemoed van de ontheemde.

HUGO POS

DJEMEH FOE SRANAN

No aksi mi foe san djemeh
de moro mi;
joe-sref', mi mati, joe no de
da-pe foe si...
Foe si den switi djari gro,
kaperka fré,
da-pe na Paramaribo,
na watra-sé.

Foe si den groen-groen bana-bon
na moesoe-dé,
foe fier' a tranga-tranga son,
gowtoe na hé;
Foe smeer den bromtjie en foe si
den redi skien.
Foe jere fa den gritjibi
tak' eer-tien-tien...

Foe jere lobi-singi; fa
pkjien-ningr' e gro;
Foe si den koto-misi psa,
pkjien-wentj' e go...
Foe arki fa den oema-sma
e fon tom-tom;
fa man-sma tori no man k'ba
te neti kom...

Foe san w'ben libi swiet' Sranan
foe kon djaso,
pe nanga kowroe wi de tan
koso-koso,
Pe bakra fet' sa kjiri mi,
sa djoko joe,
so langa wi sa tan foe si
san bakra doe?

Kjé, fa mi wanni lon-go tan
pe kompe de.
Na bakra-kondre wi wawan
sa tan djemeh?
Pe mati de, mi hat' sa fré
lek' sabakoe.
Foe soekoe troostoe, foe njam pré
Sranan foe troe...

Albert Helman

ZUCHTEN OM SURINAME

Heimwee van een Surinamer in
Nederland tijdens de oorlog.

Vraag niet waarom zozeer gezucht
mij overmant.
Jijzelf, mijn vriend, kunt ook niets zien
van ginds, ons land...
Waar in een stille tuin vol groen
de vlinder vlucht,
daarginds in Paramaribo
die blauwe lucht...

Die kleur van een bananenboom
in 't ochtenduur...
Die brand van middag-hete zon,
een gouden vuur...
De geur der planten, en de blos
van bloesemhuid...
Te horen, hoe de gritjibi
verhaaltjes fluit...

Te luist'ren hoe een meisje zingt;
blijf even staan...
Te zien hoe koto-misi's doen
bij 't marktwaarts gaan.
Te horen hoe de matta bonkt
voor hun tom-tom;
of hoe een man verhalen doet;
de nacht vliegt om...

Waarom verliet ik ooit mijn land
en kwam hierheen
waar elk in kou en ongemak
leeft, heel alleen?
Waar strijd van blanken mij ook treft
en jou straks worgt,
zo lang hun oorlog ons nog angst
en leed bezorgt?

Ach, hoe verlang ik weer te zijn
in vriendenkring.
In Holland zitten jij en ik
als banneling.
Waar makkers zijn, daar trekt m'n hart
als d'ooievaar.
Om troost te vinden, blij te zijn,
daarginds, voorwaar...

Vertaling: ALBERT HELMAN

KALFARIA

Masra, ju ati no mu bron
te m' sa aksi f' a du kon
tak mi totro
na katibo
ben kan doro so wan ten,
...so wan pen!

na Gorgata ju manpitjin
furu hen martji.
a ben sabi ala warti, ala wini
fu hen dini.
a ben sab tak ju b'e artji,
tak wan tata
b'e si hen pina.

Masra, ju ati no mu bron,
ma sortu sabi
mi totro ben abi?

TREFOSSA

CALVARIË

Heer, gij moet niet boos zijn
als ik u soms vraag hoe 't komt
dat mijn voorgeslacht
in slavernij
zo'n tijdperk kon doorstaan, –
...zóveel pijn!

Uw zoon op Golgotha
voltooide zijn taak.
hij wist al de waarde, al de winst
van zijn dienen.
Hij wist dat gij luisterde,
dat een vader aanzag
hoe hij leed.

Heer, gij moet niet boos zijn,
maar wat wist
mijn voorgeslacht?

Vertaling: ALBERT HELMAN

SWETI

Mi njoen oloisi
nanga prakiki
di brad'en fré atapoe
d'im win lek
nomroe wan a pren
bigin nak joeroe
e waka abaka
agers m'e firi f' go ler swen
nanga koni a mindri faja
wins a f' wandé prisiri
f' doekroen wan kefe
mindri a se f' asema broedoe
f' marki
soso wan enkri drop sweti f' mi libi
d'e lon lek kowroe watra a mindrisé
frede bigin dangra mi
pref mi fadon nanga doro insé
mi djompo nanga tap' ai
a mindri sranan liba
di'm op' ede a loktoe baka
mi si tak a owroe betkain
mi fen mi srefi
mindri a smeri
f' den srafoe dedebonjo

JOHANNA SCHOUTEN-ELSENHOUT

ZWEET

Mijn nieuwe klok
– een arend met zijn vleugels
uitgespreid erover –
de klok die'k won
als eerste prijs op 't feest,
slaat ieder uur,
loopt achteruit.
Ik leek wel met behoedzaamheid
te leren zwemmen in het vuur.
Al was 't maar voor één uur geluk,
heel even maar te duiken in
een zee van vampiers bloed.
Eén enkele droppel zweet te merken
die als koud water mee gaat in de stroom.
Angst greep mij bij de keel.
In plaats de ingang binnen gaan,
sprong ik onverhoeds met ogen dicht
in 't water van de Suriname.
Toen ik de ogen op sloeg
vond ik mij terug
op 't oude kerkhof Beth-Chaim
tussen de rotte beenderen
van slaven van weleer.

Vertaling: JAN VOORHOEVE

ONDERSCHATTING

Hij zei:
't is maar een neger
en
in zijn diepgevoelde
superioriteit,
mat hij mij
met de kleinste maat;

zijn zelf-ingenomenheid
zag niet
de lange schaduw,
die Negerschap
vooruitwerpt,

want anders
zei hij zeker:
ai, een Neger!

EUGÈNE W. RELLUM

BLOEDZUIGERS

ik heb ze gekoesterd
in de zwampen van de arbeid
vier-en-twintig uur
bloedzuigers aan mijn hoop
regen

ik heb met ze geslapen
houwers in de hand
handenvol aarde
op papajas in de krot
aasgieren loerend op het overschot

zon
ik heb met ze gestaan
rijen afgedragen kleren
voor een uitgestoken hand
uitgedroogd en zout
uitbuiters van ons geduld
maar morgen
zullen de bloedzuigers vertellen
als de gieren hen uitelkaar rukken
bliksem en azijn

R. DOBRU

ORFEU NEGRO

Mi sa singi
a son
opo kon,
te den stari wasi komoto
na loktoe.
Mi sa singi
alanja workoe,
penipeni pangi foe rediblauw,
blaka, di no man ori ensrefi
te mi son e kon;
wan geri boskopoe
foe ala di didon ete na ini den kampoe,
foe ala di sribi breni...
Mi sa singi
a son
opo kon,
foe ondro a watra
di bradi sote,
te oen opo kon na doro
foe arki
a njoensoe di mi ati
e loesoe:
wanwan dropoe foe mamanten son.

MICHAËL SLORY

ORFEU NEGRO

Ik zal zingen
om de zon
te laten opkomen,
wanneer de sterren weggewassen zijn
uit de lucht.
Ik zal zingen
in wolken van oranje,
bespikkelde lendendoeken van
[roodblauw,
zwart, dat zich niet langer kan staande
[houden
wanneer mijn zon aankomt;
een gele boodschap
voor allen die nog in hun kampen
[liggen,
voor allen die blind zijn van slaap...
Ik zal zingen
om de zon
te laten opkomen,
vanuit het water
dat zo eindeloos breed is,
totdat jullie naar buiten komen
om te luisteren
naar het bericht dat vanuit mijn hart
naar buiten breekt:
enkele druppels van morgenzon.

Vertaling: MICHAËL SLORY

IMMIGRATION

Uw paspoort
O........
zwart haar en
zwarte ogen
karakteristiek zijn
zijn twee namen
die in de diaspora
als lijnen in zijn hand
het leven beelden.

Menasse
Efraim
Waar zult gij gaan logeren?
Ik zei:
'Hier is toch plaats, Heer.'
Bladeren voor een kussen
en takken voor wat vuur
tegen het ongedierte
heb ik nodig
en genoeg goede wil
om rond te komen.

'Hoe lang blijft u?'
Ik zei:
'Heer, tot de maat
van het verlangen vol is.'

'Hebt gij geld bij U'
vroeg hij vorsend
Ik zei: 'Neen, Heer
Alleen maar een concessie
om van de bomen
de gouden vruchten van het geduld
te oogsten
de inhoud van de rivieren
opnieuw te meten
de dammen voor de woorden die
hier regenen aan te leggen
en bruggen
één brug te slaan
tussen de grenzen van dit land
en zonder misbaar mij
te werpen in de stilte
op het aambeeld van de tijd
voorgoed
duidelijk een dialoog
te smeden
het onkruid in mijn hart
misschien ook bij de anderen
telkens en telkens weer
te wieden;
de olie van de liefde
te puren uit dit leven
en daarmee blijdschapslamp
in elk huis te ontsteken
en morgenlichte vreugden
te strooien over dit land.'

Zijn pen lag in een inktbuil
toen hij mij vreemd aanstaarde.
Hij zei toen onverwachts:
'Wij wisten van uw reis.'
'Pardon U kunt nu gaan.'
En grinnikend achter mijn rug:
'Een gek hier meer of minder
maakt niet veel uit.'

SHRINIVASI

SANTOS

En iedereen vroeg mij of Santos lag
zo ver, of de vele vruchten van
koffie waren glad of waren grof, of de
kinderen van Santos waren als de
koffiebonen bruin. –
Santos, was mijn antwoord, Santos is ver,
glad is de vrucht van de koffie, en als
koffiebonen zijn er de kinderen bruin.
Santos in de zon, zo ging ik verder,
heet ligt Santos tegen 't groene
oerwoud aan. Santos is een hart, besloot
ik, 't hart van een vrouw; Santos is
een ziel, de ziel
van een man en boven
is altijd, altijd is boven
Santos
Santos de hemel blauw.

BERNARDO ASHETU

ZWARTE REGEN

(bij de dood van Martin Luther King)

dit is de dag van zwarte regen
bomen huiverend in de lucht
duister neerkijkend op de mensen
zwarte druppels op hun gezicht

dit is de dag van zwarte wegen
dood-lopend op dezelfde muur
van kleurloze, afwerende handen
neem zijn leven, raak hem heer

dit is de dag van zwarte negers
trappend tegen elke steen
van de zwart-behuilde aarde
neem hun leven, sla ze neer

dit is de dag van zwarte regen
rode wolken in de lucht
reclame-makend voor de vrijheid
vogels huiveren in hun vlucht

(dit is de dag van een kleine neger
biddend tot de zwarte lucht
gelovend in zijn god en vader
zwarte tranen op zijn gezicht)

THEA DOELWIJT

KONDRE SA JERE...

joe kar' mi sote
sten di no wakti
kondre di kibri
in mi bro

farawe joe geme
èn koefta mi konsensi

wortoe tap'wortoe
wai tron sibiboesi
in mi

fa joe soktoe no ke
fa joe froistri
no fré psa na presi
pe mi srepi
mi srefi
go sranga didon

mi ati lowe
ma mi broedoe e feti

no kroetoe mi
no mandi mi, mama

Damsko, 8-XI-'68

Edgar Cairo

LAAT MEN DIT WETEN...

je riep me zozeer
stem die niet wachtte
land dat verborgen ligt
in mijn adem

van ver af zuchtte je
en bracht mijn geweten in opstand

woord op woord
verwaaide tot een stormregen
in mij

wat zuchtte je zwaar
wat vloog je gefluister
langs de plek
waar ik naartoe sleepte
mezelf
om er voorlopig te gaan liggen

mijn hart is op de vlucht
maar mijn bloed vecht nog

praat niet beschuldigend over mij
wees niet verbitterd op mij, moeder

Amsterdam, 8-XI-'68

Vertaling: Edgar Cairo

BEDANKT

Bedankt voor al je kerken,
je whisky en penicilline,
je scholen en je sulfapreparaat,
ten koste van mijn vrijheid!

Je wettig huwelijk en je eetgerei,
jij met je echtscheiding en tractoren,
je bordelen en verkeersborden,
ten koste van mijn geluk.

Bedankt voor je dierenbescherming
en je snelvurend geweer,
jij met je hoogconjuctuur,
ten koste van mijn volk.

Bedankt voor je rechtspraak,
die geen onzer begrijpt.
Je dividend en je obligaties,
Jij wordt bedankt voor alles.
Ten koste van niets kreeg jij alles
maar laat in Godsnaam mij vrij!

KWAME DANDILO

WIJ EN EUROPA

Wat zullen wij schrijven wanneer
er niets meer te protesteren valt
omdat Europa zich heeft bekeerd
en ons met rust laat –

zullen wij kunnen knielen om
de hemel te danken zonder de
[gebruikelijke
argwaan dat de oude dief achter
onze rug nieuwe plannen smeedt!

CORLY VERLOOGHEN

INHOUD

Albert Helman

Trefossa

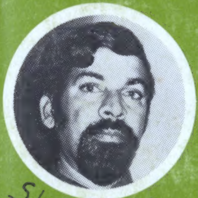

Johanna Schouten-Elsenhout

kennismaking met de

Eugène W. Rellum

R. Dobru

Michael Slory

Shrinivasi

Bernardo Ashetu

surinaamse poëzie

Thea Doelwijt

Edgar Cairo

Corly Verlooghen

Kwame Dandillo

Gekozen en ingeleid door mr. H. Pos